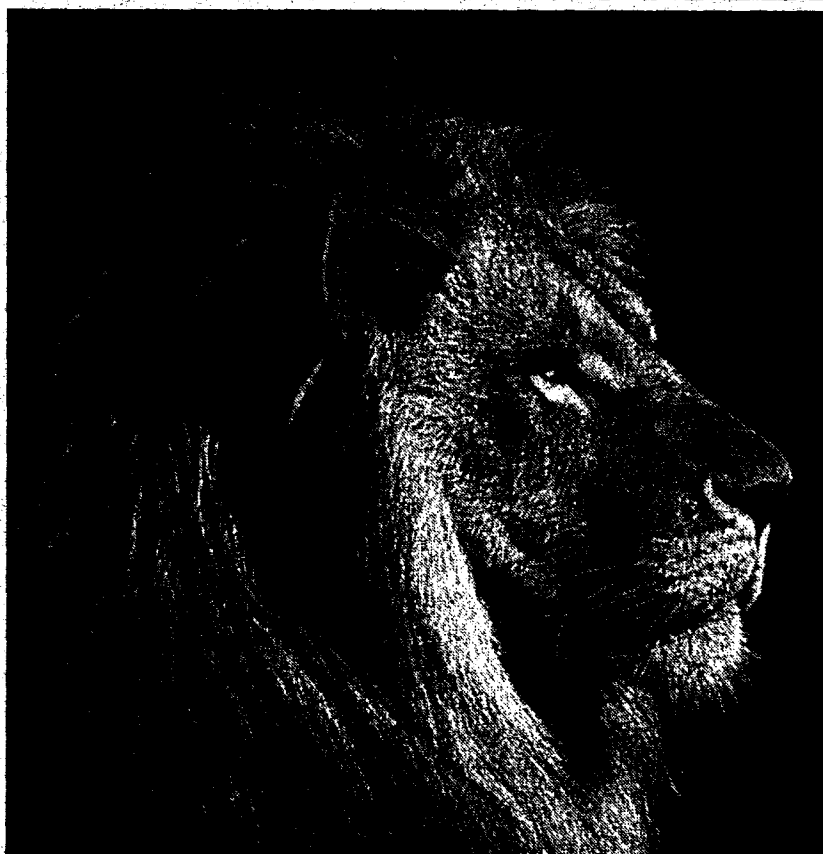

Почуття власної гідності: структура поняття

Категорії «честь», «гідність» є предметом наукового аналізу сучасних педагогів і психологів. Водночас, проблема виховання в молодій людині почуття власної гідності є надзвичайно актуальною в українському суспільстві.

Наталія ЧИРЕНКО, науковий співробітник лабораторії дитячих об'єднань Інституту проблем виховання АПН України, м. Київ

Поняття «гідність» як наукова категорія подається в різноманітних енциклопедіях етико-філософського та педагогічного спрямування. Поряд зі специфічними для кожної дисципліни відмінностями, його трактування мають спільну ознаку: сутність гідності визначається як «особливе моральне ставлення людини до самої себе та відношення до неї з боку суспільства, в якому визнається цінність особистості» [10]. Або, більш точно, гідність — це «відобра-

ження єдності суспільного визнання людини та суб'єктивного усвідомлення нею своєї суспільної та моральної значимості» [11]. Таким чином, у структурі поняття «гідність» поєднано суб'єктивний та об'єктивний компоненти.

Враховуючи результати аналізу досліджень з даної проблематики, визначено наступні критерії та показники, за якими можливо оцінювати рівень вихованості почуття власної гідності в підлітків:

Реалістичний образ «Я» (усвідомлення особистістю своїх чеснот і вад; своєї цінності для рідних, близьких, товаришів; уміння покладатися на власний досвід).

Мотивація досягнення (впевненість у власних можливостях; уміння реалізувати задумане, орієнтуючись на високий стандарт якості; пов'язування успіху з якісно-кількісними характеристиками результату).

Саморегуляція поведінки (самопідтримка, самозахист; уміння утриматися від соціально неприйнятних).

Зупинимося детальніше на кожному з визначених критеріїв.

Реалістичний образ «Я»

Гідність, на відміну від таких близьких за змістом понять, як «честь», «репутація», — це не лише оцінка відповідності своєї особистості якостям, які затребувані в суспільстві, та своїх учинків — соціальним та моральним нормам. Це ще й усвідомлення та відчуття власної цінності як людини загалом (*людська гідність*); як конкретної особистості (*особиста гідність*); як представника певної соціальної групи або спільноти (*наприклад, професійна гідність*); цінності самої такої спільноти (*наприклад, національна гідність тощо*).

Почуття власної гідності, відображаючи усвідомлення людиною своєї суспільної та моральної значимості, супроводжується позитивним емоційно-ціннісним ставленням до себе.

Мотивація досягнення

Формування почуття власної гідності проходить під впливом багатьох факторів. Один із найважливіших — досвід самостійної роботи, прийняття на себе відповідальності за справу та вироблення певного рішення.

Особистість із почуттям власної гідності здатна підтримувати власне повноцінне буття, розраховувати на себе, брати до уваги власний природний потенціал, заявляти про себе іншим людям, відстоювати свої права, докласти зусиль для власного благополуччя. Як зазначає О. Кононко, така особистість:

- оптимістично ставиться до власних можливостей, довіряє собі, за умови відсутності поряд інших покладається на власні сили;
- володіє адекватними засобами допомоги та підтримки себе у складних ситуаціях, конструктивно діє в нових умовах;
- як правило, поводить себе по відношенню до себе та інших чесно і правдиво;
- цікавиться собою: спостерігає, аналізує свої дії, досягнення, вчинки; придивляється до зовнішності, запитує про внутрішнє життя;
- схвалює себе за певні здобутки, поважає за позитивні якості, вчинки, високі досягнення в певних сферах життєдіяльності;
- знає, що їй вдасться краще, а що — гірше; визнає, що не може бути бездоганною й успішною в усьому;
- покладається не лише на оцінки авторитетних людей, а й на реальні кількісно-якісні показники результату своєї діяльності, довіряє власній самооцінці;
- здатна поводитися совісно за відсутності контролю чи стимулюючих впливів.

Саморегуляція поведінки

На формування особистості людини значною мірою впливає соціокультурне середовище, в

якому вона перебуває. На думку С. Рубинштейна, реальне буття людини суттєво визначається її соціальною роллю. Глибина особистості пов'язана з глибиною її зв'язків зі світом та іншими людьми. Разом із тим психолог підкреслює важливість виокремлення людини з оточуючого світу. Значну роль відіграє те, як особистість уміє проявити себе, захистити себе та свою позицію. Справжня особистість визначеністю свого ставлення до основних явищ світу змушує й інших самовизначатися [9].

Утім, соціальний досвід засвоюється не тільки внаслідок впливу суспільства, а й через внутрішній світ, у якому відображається відношення людини до всіх процесів, що відбуваються навколо. [8].

Психологи використовують поняття «сила Я», під яким розуміється здатність індивіда підтримувати свою самість у супротиві зовнішнім (тиск середовища) та внутрішнім (спонтанні емоційні потяги) факторам, та виділяють 6 індикаторів «сили Я» [1; 3; 5]:

- толерантність до зовнішніх загроз, психологічного дискомфорту, свобода від паніки;
- боротьба з почуттям вини (здатність до компромісів);
- здатність до ефективного погашення неприйнятних імпульсів;
- рівновага ригідності та податливості;
- контроль та планування;
- адекватна самоповага.

Як бачимо, поняття «сила Я» передбачає здатність до успішної саморегуляції поведінки під тиском зовнішніх та внутрішніх факторів та виступає інтегральним параметром, що характеризує вольову сферу особистості і вказує на регуляторні складові «почуття власної гідності» людини.

Таким чином, можна говорити про те, що почуття власної гідності у структурі особистості виражається:

— у сформованості реалістичного образу «Я», який включає в себе розуміння й орієнтацію у своїх чеснотах і вадах, усвідомлення своєї цінності та цінності інших;

— у мотивації досягнення, що включає в себе впевненість у своїх можливостях, уміння реалізувати задумане, пов'язування успіху з якісно-кількісними характеристиками результату тощо;

— в особливостях вольової сфери, що проявляється в «силі Я», тобто у здатності до успішної саморегуляції поведінки.

Література

1. Бассин Ф. В. О «силе Я» и «психологической защите» // Само-сознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. — Самара: БАХРА-М, 2000. — С. 3—13.
2. Бех І. Д. Категорія «ставлення» в контексті розвитку образу «Я» особистості / Педагогіка і психологія. — 1997. — № 3 (16). — С. 9—21.
3. Кон І. С. В поисках себя. — М.: Политиздат, 1978. — 368 с.
4. Кон І. С. Категория «Я» в психологии // Самопознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. — Самара: БАХРА-М, 2000. — С. 15—34.
5. Куницяна В. Н. Сила Я и самоуважение // Психология. Учебник. Под ред. А. А. Крылова — М.: Проспект, 1998. — С. 283—286.
6. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения. Т. 2. — М.: МГУ, 1983. — 318 с.
7. Пантелеев С. Р. Самоотношение как эмоционально-оценочная система: Спецкурс. — М.: Изд-во МГУ, 1991. — 108 с.
8. Петровский А. В. Личность. Деятельность. Коллектив. — М.: Политиздат, 1982. — 255 с.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 1999. — 720 с.
10. Словарь по этике / Под ред. А. А. Гусейнова, И. С. Кона, изд. 6. — М.: Изд. полт. лит., 1989. — С. 89—95.
11. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова, изд. 6. — М.: Изд. полт. лит., 1991. — С. 129.